

*Гузе Костянтин Анатолійович,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри цивільного процесу,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРЕДСТАВНИЦТВО ПРОКУРОРОМ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ В СУДІ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ У ФОРМІ ВСТУПУ В РОЗПОЧАТУ СПРАВУ

Законом України № 2147-VIII «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 3 жовтня 2017 р., внесені системні зміни до процесуального законодавства України з метою забезпечити більш ефективний, справедливий та своєчасний розгляд цивільних справ. В наслідок цього певної трансформації зазнала правова регламентація діяльності прокурора в цивільному процесі, зокрема, процесуальний порядок вступу прокурора в справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи.

Так, ч. 3 ст. 56 ЦПК Україна закріплює, що у визначених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, *до початку розгляду справи по суті*, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами.

Зазначена норма до внесення в неї змін вищевказаним Законом передбачала: «З метою представництва інтересів громадянина або держави в суді прокурор в межах повноважень, визначених законом, звертається до суду з позовною заявою (заявою), бере участь у розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом інших осіб, *на будь-якій стадії її розгляду*, подає апеляційну, касаційну скаргу, заяву про перегляд судового рішення Верховним Судом України, про

перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. (ч. 2 ст. 45 ЦПК України в редакції від 3 серпня 2017 р.). Аналогічний порядок встановлений у чинному Законі України «Про прокуратуру». Так, відповідно до п. 2 ч. 6 ст. 23 цього Закону, прокурор має право вступити в справу, порушену за позовом інших осіб, *на будь-якому етапі* судового провадження.

Порівняльний аналіз вищевказаних норм ЦПК України дозволяє зробити висновок про те, що до внесення в нього змін Законом України № 2147-VIII прокурор наділявся правом вступу в справу на будь-якій стадії процесу. У той же час, чинна редакція ЦПК України допускає можливість здійснення прокурором таких повноважень виключно до початку розгляду справи по суті. З точки зору стадійності (циклічності) цивільного процесу і тих логіко-часових меж, в яких прокурор має право вступити в розпочату справу в суді першої інстанції, в оновленому ЦПК України можна відзначити тенденцію обмеження законодавцем повноважень прокурора при реалізації конституційної функції представництва інтересів держави. Що ж стосується Закону України «Про прокуратуру», який визначає правові засади організації і діяльності прокуратури, то в даному питанні процесуальний порядок вступу в розпочату справу посадових осіб цього державного органу не зазнав змін, що вказує на невідповідність його процесуальному законодавству.

Встановлення процесуальним законодавством зазначених обмежень є обґрунтованим, оскільки вступ прокурора в розпочату справу в суді першої інстанції, наприклад, під час встановлення обставин справи, а також дослідження доказів або судових дебатів, безумовно впливатиме на ефективність його розгляду, а також своєчасність здійснення судом правосуддя. При цьому, це питання повинно вирішуватися, враховуючи сутність та зміст такої процесуальної форми участі прокурора, як вступ у розпочату справу в суді першої інстанції.

Варто зауважити, що серед теоретиків немає єдиної точки зору в питанні щодо сутності та змісту форм участі прокурора в суді. Так, в процесуальній науці під формою участі прокурора розуміють зовнішню сторону діяльності прокурора, визначену законом, яка має свій зміст та ним обумовлена, або закріплені в законі правомочності впливу прокурора на розвиток цивільного провадження (судочинства) [1, с. 60; 2, с. 80], а саме на порушення цивільної справи чи вступ в уже розпоча-

тий іншими особами судовий процес у справі [3, с. 127]. Підтримуючи останню точку зору, вважаємо, що при з'ясуванні змісту форми участі прокурора у суді необхідно враховувати, що реалізація прокурором конституційної функції представництва здійснюється на різних стадіях процесу, а також в порядку всіх цивілістичних судочинств.

Як справедливо наголошує С. Ю. Кац, в суді першої інстанції свої завдання прокурор може виконувати шляхом пред'явлення позову або шляхом вступу в процес, розпочатий стороною. Водночас на інших стадіях його діяльність проходить у формі участі в справі у судах другої й третьої інстанцій [4, с. 17, 18, 23, 30, 36, 40, 41, 48].

Зважаючи на зазначене, під формою вступу прокурора в справу в суді першої інстанції слід розуміти закріплену в законодавстві можливість його впливу на розвиток цивільного процесу при розгляді справи по суті. При цьому, відповідно до глави 6 розділу III чинного ЦПК України, розгляд справи по суті – це самостійна стадія цивільного процесу в суді першої інстанції (а не частина судового засідання, що в редакції ЦПК України від 3 серпня 2017 р. проводилась в рамках стадії судового розгляду), яка в порядку загального позовного провадження проходить у формі судового засідання і має такі частини: відкриття розгляду справи по суті, з'ясування обставин справи та дослідження доказів, судові дебати та ухвалення рішення. Наразі, стадії розгляду справи по суті передуює стадія відкриття провадження у справі (глава 2 розділ III ЦПК України), а також стадія підготовчого провадження (глава 3 розділу III ЦПК України).

Враховуючи наведене, зміст участі прокурора в суді першої інстанції у формі вступу у розпочату справу складають процесуальні дії з подання ним до суду заяви про вступ у справу, а також участь його у судових засіданнях.

Як справедливо відзначається в юридичній літературі, реалізація покладеної на прокуратуру України конституційної функції представництва в процесуальній формі вступу в цивільну справу, слід пов'язувати з реальною, фактичною можливістю участі у вирішенні судом питань матеріального і процесуального права [5, с. 46]. Тому вважаємо, що при розгляді справи в суді першої інстанції в порядку загального позовного провадження, прокурору повинно бути надано право вступу у справу на стадії розгляду справи по суті – до почат-

ку встановлення судом обставин і дослідження доказів. У свою чергу, якщо прокурор в суді першої інстанції ініціює вступ у справу, яка розглядається у порядку спрощеного позовного провадження (гл. 10 розділу III ЦПК України), а його розгляд проходить без судового засідання (в письмовому порядку), в такому випадку вважаємо, що прокурор вправі вступити в справу до розгляду справи по суті, як це передбачено в ч. 3 ст. 56 ЦПК України, тобто на стадії підготовчого провадження.

Таким чином, слід внести зміни до ч. 3 ст. 56 ЦПК України та викласти її перше речення в такій редакції: «У встановлених законом випадках прокурор звертається до суду з позовною заявою, бере участь в розгляді справ за його позовами, а також може вступити за своєю ініціативою у справу, провадження у якій відкрито за позовом іншої особи, до початку встановлення судом обставин і дослідження доказів, а у порядку спрощеного позовного провадження – до початку розгляду справи по суті». За аналогією з запропонованими змінами до ЦПК України, корекції підлягає і п. 2 ч. 6 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру». У його тексті слід закріпити, що прокурор має право «вступити в справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, до початку встановлення судом обставин і дослідження доказів, а у порядку спрощеного позовного провадження – до початку розгляду справи по суті».

Література

1. Дунас Т. О. Прокурор у цивільному процесі України: сутність, завдання, повноваження : [навч. та наук.-практ. посіб.] / Т. О. Дунас, М. В. Руденко. – Х. : Харків юрид., 2006. – 340 с.
2. Шумський П. В. Судові і правоохоронні органи України (опорний конспект лекцій) / П. В. Шумський. – Тернопіль : ЛІЛЕЯ, 2000. – 186 с.
3. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : академічний курс : [підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. закл.] / М. Й. Штефан ; М-во освіти і науки України. – К. : Ін Юре, 2005. – 624 с.
4. Кац С. Ю. Участие прокуратуры в советском гражданском процессе : учеб. пособие / С. Ю. Кац. – Х. : Юрид. ин-т, 1958. – 64 с.
5. Руденко М. В. Теоретичні проблеми представництва прокуратурою інтересів держави в арбітражних судах : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Микола Васильович Руденко ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2001. – 408 с.